

MITEN MÄMMILÄSTÄ TULI TAIDETTA?

*Ralf Kauranen,
Legitimeringen av
tecknade serier som konst.
En diskursanalytisk studie
av finländska dags-
presskrivelser om
tecknade serier. Socio-
logiska institutionen Ser.
A:475. Åbo 1997, 133 s.*

Åbo Akademin sosiologian laitokselle vuonna 1996 pro gradu -työn tehnyt Ralf Kauranen kysyy tutkimuksessaan, miten sarjakuvasta pyritään kulttuurijournalismissa tekemään legitimoitua kulttuuria ja taidetta. Laajemmin hänen työssään on kysymys siitä, miten taiteeksi tekeminen käytännössä toteutuu julkisten diskurssien tasolla. Hän on lähtenyt siitä tosiasiaista, että erilaiset kulttuuriset tuotteet eivät ole yhdenvertaisia, vaan jotkut katsotaan arvokkaammiksi ja korkeammiksi kuin toiset. Perinteinen korkeakulttuurinen taide, kuten kaunokirjallisuus, kuvataide ja klassinen musiikki, on luettu arvokkaaseen ja legitiimiin kulttuuriin, kun sen sijaan esimerkiksi elokuvaa, populaarimusiikkia ja sarjakuvia on eri aikoina ja eri yhteyksissä pidetty tässä hierarkiassa alempina tai jopa varsinaisen kulttuurin ulkopuolelle kuuluvina ilmaisumuotoina. Sarjakuva on nyttemmin saavuttanut legitiimin kulttuurin aseman; sitä on esimerkiksi alettu arvostaa valtion kulttuuripolitiikan kohteena. Kauranen on halunnut selvittää, millä eri keinoilla tällainen asema voidaan saavuttaa

ja millä sitä kyetään pitämään yllä.

Kaurasen tutkimus sijoittuu jyrkästi kulttuurintutkimuksen ja kulttuurisosiologian perinteeseen, jossa on haettu ”korkean” ja ”matalan” kulttuurin rajoja. Kuten asiaan kuuluu, Kauranen sijoittaa itsensä kulttuurisosiologian esteettisiä hierarkioita tarkastelemaan kenttään. Kauranen ilmoittaa valinneensa tutkimuksensa pohjaksi ranskalaisen kulttuuriantropologi Pierre Bourdieun käsitykset. Lisäksi hän on asettanut työn pohjaksi yhdysvaltalaisen Janet Wolffin Bourdieuta hiukan yleisemmällä tasolla liikkuvan kulttuuri- ja taidesosiologian. Mielestäni Kauranen ei kuitenkaan lopulta käytä Bourdieuta ja Wolffia selittämään työnsä tutkimustuloksia, vaan hän päätyykin tukeutumaan Marcia Muelder Eatonin taidekritiikin teoriaan luokitellessaan sarjakuvasta kirjoittaneiden diskursseja. Kauranen ei onnistu mielestäni vastaamaan täysin tyydyttävästi kysymykseen, miksi sarjakuvasta oikeastaan kirjoitettiin niin kuin kirjoitettiin.

Kaurasen hypoteesi on kulttuurisosiologian näkökulmasta se varsin tavanomainen: taide ja ei-taide, kulttuurin korkea ja matala ovat sosiaalisesti konstruoituja käsityksiä. Ne eivät siis ole annettuja ja muuttumattomia, vaan ikään kuin erilaisin sosiaalisin sopimuksin luotuja käsityksiä. Kulttuurin kentän uusintaminen on viime vaiheessa vallankäyttöä, bourdieulaisittain käsitettynä taistelua symbolisesta vallasta ja kulttuurisen pääoman hallinnasta. Kauranen on lähtenyt siitä, että kulttuurin korkea ja matala artikuloidaan julkisissa diskursseissa, joita tässä tutkimuksessa

edustaa päivälehtien kulttuuri-journalismi. Hän on asettanut tehtäväkseen löytää sanomalehtikirjoittelusta ne diskursiiviset keinot, joilla sarjakuvaa on pyritty korottamaan taiteeksi, mutta jossain määrin myös alennettu. Kaurasen käyttämä diskurssianalyysin malli on peräisin Michel Foucault’lta ja sisältää siten ajatuksen diskursseista vallankäyttötilanteina.

Päälähteenään Kauranen on käyttänyt Helsingin Sanomien ja Hufvudstadsbladetin numeroja noin puoleltoista vuoden ajalta (1994-95). Minulle jäi epäselväksi, mistä Kaurasen aineisto itse asiassa koostui. Hän kertoo rajanneensa aineiston kulttuurijournalistisiin teksteihin, mutta työssä olevan taulukon mukaan aineistossa on myös esimerkiksi nekrologeja ja ”muuta”. Sarjakuvia käsittelevät uutiskirjoitukset hän on rajannut kokonaan pois, koska anomyymeinä ne eivät paljasta kirjoittajaa. Anonyymeiksi jäivät kuitenkin myös Kaurasen empiriana esittämät tekstikatkelmat. Sitaateista eivät kunnolla käy ilmi myöskään niiden rekisterit: lukiessa Kaurasen tekstiä ei aina ole selvillä siitä, millaisesta tekstistä oikeastaan oli kysymys – arvostelusta, artikkelista, kolumnista vai mahdollisesti jostain muusta. Mutta tällaisiin kysymyksiin diskurssianalyysin ei tietenkään tarvitsekaan vastata.

Työ jakautuu selvästi kahteen osaan. Ensimmäisessä puoliskossa esitellään teoreettiset lähtökohdat, toisessa kerrotaan tutkimuksen tulokset. Suora hyppy kysymyksistä ja metodin esittelystä tuloksiin tuntuu tottumattomasta huimalta. Tottumuksestani olisin kaivannut jonkinlaista käsittelyprosessia, jossa lähdeaineisto

ensin sijoitetaan asetettuun teoreettiseen kehikkoon sen sijaan, että tulokset syntyvät kuin itsestään. Kaurasen käyttämä menettely kuitenkin lienee sosiologiassa tavanmukainen. Tällaisenaan työ herätti mielestäni enemmän lisäkysymyksiä kuin onnistui vastaamaan asetettuihin kysymyksiin. Kauranen osoittaa, että legitimoitessaan sarjakuvaa taiteeksi kirjoittajat – keitä lienevät sitten olleetkin – käyttivät tiettyjä ilmaisuja. Joillakin kirjoittajilla tekstin pohjalla oli koko ajan peruskäsitys siitä, että sarjakuva todella on jotain ”huonompaa” ja ”ei kovin kulttuuria”. Sarjakuvan asemaa tukemaan pyrkineet kirjoittajat sen sijaan käyttivät perinteisemmistä taiteenlajeista tuttuja ilmaisuja kirjoittaessaan sarjakuvasta. Sarjakuva saattoi olla esimerkiksi ”surrealistista”. Miellenkiintoisinta Kaurasen tutkimustuloksissa oli se, että sarjakuvasta kirjoittaneet toimijat käyttivät täysin samoja keinoja kuin esimerkiksi elokuvan legitimoinnissa on käytetty: Sarjakuvan taiteellisuutta on korostettu ensinnäkin tekijäkeskeisellä lähestymistavalla. Taiteen perusattribuutin, tunnistettavan tekijän, löytäminen merkitsee taiteeksi tulemistä. Sarjakuvalla on nähty olevan myös kansanvalistuksellisia arvoja: legitiimi sarjakuva heijastelee todellisuutta ja ideaalitalanteessa siis myös opettaa jotain lukijoilleen. Myös esimerkiksi institutionaalinen sidonnaisuus vahvistaa sarjakuvan asemaa: erilaiset sarjakuvapalkinnot, valtion kulttuuripoliittinen rooli sarjakuvan tukijana, akateeminen sarjakuvatutkimus ja sarjakuvamuseot on nostettu julkisissa diskursseissa esille sarjakuvan (korkea)kulttuurista

asemaa legitimoitaessa.

Kaurasen gradussa esitetyt kulttuurituotteen legitimoitidiskurssit eivät ole millään tavoin sarjakuvalle tyypillisiä, vaan ne ovat yleisiä taiteeksi tai korkeakulttuuriksi tekemisen keinoja. Kaurasen työ on kiitettävä lisä kulttuuristen käytänteiden historiallista ja sosiaalista konstruointia selvittävään tutkimuskenttään, ja se vahvistaa muiden kulttuurin alojen tutkimuksen kera edelleen kuvaa siitä, millä tavoin esteettiset hierarkiat elävät julkisuudessa. Kaurasen esittelemät diskurssit osoittavat ennenkaikkea, että sarjakuvan, kuten muidenkin kulttuuristen ilmaisukeinojen, tulee ideaalitapauksessa olla sivistävää, yhteiskunnallisesti hiukan kantaaottavaa, ei-kaupallista, taloudellista voittoa tuottamatonta ja edistyksellistä. Sellaista kun taide on annetun käsityksen mukaan parhaimmillaan.

Ari Kivimäki